

2023, 12 (3), 2163-2186 | Research Article

Osmanlı Mali Sayımları -Temettüat Vergisi (1840/1841): Bolvadin Örneği

Adnan DOĞRUYOL¹

Öz

Makalemizin konusu olan temettüat defterleri, XIX yüzyıl ortaları için mali yapının ortaya çıkarılması anlamında son derece önemlidir. 1840 (H.1256) Bolvadin temettüat defteri tanzimat döneminde önceleri değişik isimlerle alınan vergilerin yerine bir tek vergi kaleminin ikamesi için hane reislerinin gelirlerinin tespiti amacıyla yapılmışlardır. Bu sayımlardan birisi de devletin mali yapıyı yeniden reorganizasyonu için 1840 yılında (h.1256) yapılan sayımlardır. "Osmanlı imparatorluğundaki mali yapı içerisindeki vergi yükümlülükleri üçlü bir yapıya indirgenebilir. Birincisi İslami temellere dayanan vergi mükellefiyetleri ikinci grup din ayrımı yapılmaksızın olağan dışı yapılan harcamaları karşılamak için alınan düzenli olmayan vergiler üçüncü grup ise harp masraflarının artmaya başlaması ile uygulanan diğer yükümlülüklerdir.

Temettüat vergisine konu olan temettü (gelir) vergisinin XIX.yüzyıl Tanzimat dönemi dönüştürmelerinin tesiri altındaki vergi alanında radikal anlamda reform yapılması konusunda öncelikli olarak ele alınmıştır. Osmanlı İmparatorluğunda, Temettüat defterleri 1839-1840 yıllarına ait bölgeler ailelerin yaşadıkları haneler, hanelerin yıllık gelirlerine bağlı ödedikleri vergi kayıtlarıdır.

Çalışmamızın esasını teşkil eden Osmanlı arşivinde bulunan, "ML V.RD.T.M. T 16030 cilt: IX Bolvadin Temettüat defteri, 27 X 77,5 1256 -Bolvadin merkez kazasının kurra ve mahallat-ı müslim ahalisinin emlak arazi ve temettüatını beyan eden defterdir." Maliye varidat kalemi defterlerinden olan temettü defterleri, başbakanlık Osmanlı arşivinde bulunmaktadır. 1988'e kadar bu seriden çok az deftere maliyeden müdevver ve kepeci tasnifleri arasında rastlanmaktaydı 1988 de kataloglayarak araştırmalara sunulan temettü defterleri serisi dokuz katalog içinde 17.747 defter ihtiva etmektedir. Bu defterlerin çok büyük bir ekseriyeti 1845 (H.1261) tarihinde yapılan sayımlara aittir. Çok az sayıda olmak üzere 1840 (H.1256) da yapılan ilk tahrirlere ait deftere de rastlanmaktadır." Çalışmamızda Osmanlı kamu maliyesinin zapturapt altına alınması vergi düzenindeki eksikliğin tamamlanması Mükelleflerin tespit edilmesi ve devlet gelirlerinin artması için ülke çapında sayımlar yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vergi, Temettüat defterleri, 1839, Tanzimat, Osmanlı Maliye Sistemi

Doğruyol, A. (2023). Osmanlı Mali Sayımları -Temettüat Vergisi (1840/1841): Bolvadin Örneği . İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi , 12 (3) , 2163-2186 . <https://doi.org/10.15869/itobiad.1309408>

Geliş Tarihi	03.06.2023
Kabul Tarihi	15.08.2023
Yayın Tarihi	30.09.2023
*Bu CC BY-NC lisansı altında açık erişimli bir makaledir.	

¹ Dr.Öğr.Üyesi, Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, İktisat Bölümü, Sakarya, Türkiye, adogruyol@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3017-6480

2023, 12 (3), 2163-2186 | Araştırma Makalesi

Ottoman Financial Census- Temettüat Registers (1840/1841): The Case of Bolvadin

Adnan DOĞRUYOL¹

Abstract

The temettüat registers, which are the subject of our article, are extremely important in terms of revealing the financial structure for the middle of the 19th century. 1840 (H.1256) Bolvadin temettüat book was prepared in order to determine the income of household heads in order to substitute a single tax item for the taxes previously taken under different names during the reform period. It is extremely important in terms of the emergence of the financial structure for the middle of the century. One of these censuses is the censuses made in 1840 (h.1256) for the reorganization of the state's financial structure. "Tax obligations in the financial structure of the Ottoman Empire can be reduced to a tripartite structure. The first is Islamic-based tax liabilities, the second group is non-regular taxes levied to meet extraordinary expenditures without distinction of religion, and the third group is other obligations applied when war costs start to increase.

Dividend (income) tax, which is the subject of dividend tax, has been primarily discussed in terms of radical reform in the tax field under the influence of the 19th century Tanzimat period transformations. In the Ottoman Empire, Temettüat registers are the tax records of the regions, the households where the families lived, and the taxes paid by the households depending on their annual income.

In the Ottoman archive, which constitutes the basis of our study, "ML V.RD.T.M. T 16030 volume: IX Bolvadin Temettüat book, 27 X 77.5 1256 - It is the book that declares the real estate, land and dividends of the kurra and local Muslim people of the central district of Bolvadin." Dividend books, which are among the financial income item books, are in the Ottoman archives of the Prime Ministry. Until 1988, very few books from this series were found among the taxpayer and keeper classifications. A great majority of these books belong to the censuses made in 1845 (H.1261). There are also very few records of the first censuses made in 1840 (H.1256)."

In our study we revealed that nationwide censuses were made in order to capture the Ottoman public finances, to complete the deficiency in the tax system, to identify the taxpayers and to increase the state revenues.

Keywords: Tax, Temettüat Registers, 1839, Tanzimat, Ottoman Taxing System

Doğruyol, A. (2023). Ottoman Financial Census- Temettüat Registers (1840/1841): The Case of Bolvadin . Journal of the Human and Social Science Researches , 12 (3) , 2163-2186 . <https://doi.org/10.15869/itobiad.1309408>

Date of Submission	03.06.2023
Date of Acceptance	15.08.2023
Date of Publication	30.09.2023
*This is an open access article under the CC BY-NC license.	

¹ Assist. Prof. (PhD), Sakarya University, Faculty of Political Sciences, Department of Economic, Sakarya, Türkiye, adogruyol@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3017-6480

Giriş

Temettüat defterleri Osmanlı İmparatorluğu mali sistemi hakkında önemli bilgiler veren kayıtlardır. Tanzimat sonrası ortaya çıkan temettüat defterleri halkın gelir kaynağına göre hesaplanan temettü vergilerinin temelini oluşturmaktadır. Aynı zamanda da Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ekonomik yapı, halkın gelirleri hakkında önemli bilgiler sağlamaktadır. Bu nedenle de temettüat defterleri Osmanlı İktisat tarihini araştıran kişiler için önem arz etmektedir.

Gerçekten Osmanlı toplumu hakkında bilim çevrelerinde bile bu toplumun sadece ve sadece tarım ekonomisine dayalı bir toplum olduğu düşüncesi hakimdir. Oysa Osmanlı Devleti'nin sosyal ve kültürel modernleşmesi çabaları, imparatorluğun en uzun yüzyılı sayılan son yüzyılda meydana geldiği gibi, devletin idari, mali, askeri ve iktisadi yapının yeniden organizasyonu da yine bu yüzyıldadır. Osmanlı Ordusu'nun modernizasyonu ile devletin mali kurumları da bu yenileşme çabasından pay almıştır.

Mali sistemini kontrol altına almak isteyen devlet, bu konuda 1851 yılında nüfus sayımı yapmıştır. Nüfus sayımından sonra da yeni vergi kaynaklara ulaşmak için 1840 (H.1256) ve 1845 (H.1261) yıllarında mali sayım adı altında Temettüat sayımları yapmıştır. Bu sayımlardan birisi de çalışmamızın konusu olan 1840 (H.1256) tarihli Bolvadin Temettüat sayımadır.

Makalemizin konusunu Osmanlı Temettüat sayım geleneği oluşturmaktadır. Bu nedenle de Bolvadin Temettüat defterleri değerlendirilmiştir. Makalemizin temel argümantasyonu XIX. Yüzyıl Osmanlı maliye sisteminin yenileşme sürecinde bölgenin mali envanterini her yönüyle ortaya çıkarmaktır. Argümantasyon olarak mikro tarih çalışmasında vergi uygulamasının uzun dönemde Osmanlı merkezi yönetimin mali ihtiyaçlarına yönelik bir hazırlık aşamasında olduğu görülmektedir. Bu tarz mikro tarih çalışması içerisinde çok genel hüküm ve sonuçlara varmak bilimsel olarak tutarlı gözükmemektedir. Ancak veri setleri bu tarz argümanı doğrulamak ile tarih biliminin genel çerçevesi içerisinde bakıldığında ölçeğin tamamı hakkında hüküm vermemizi engellemektedir. Bu tarz Temettüat sayımları mali ölçek anlamında Osmanlı iktisadi yapısı hakkında bilgi verme amacı gütmektedir. Daha önce temettüat defterleri üzerine yapılan sınırlı sayıda çalışma bulunması nedeniyle araştırmamız literatüre katkıda bulunacaktır (Öztürk, 2003; Gül, 2009; Yükçü vd. 2014).

İncelediğimiz çalışma Temettüat sayımları noktasında ilk çalışmalardanır. Diğer çalışmalar 1845 yılında yapılmıştır. Bolvadin Temettüat sayımı 1841 yılıdır.

Demografik Yapı

Temettüat defterleri ve toplanan vergi açısından nüfus ve demografik yapı önem arz etmektedir. XVI. yüzyılda Osmanlı imparatorluğunun nüfusu (1520-1535) döneminde Balkanlar ve Anadolu ya tahrir defterlerde yazılamayanlar dahil 12,5 milyon olarak verilmektedir. Ömer Lütfi Barkan'a göre XVI. yüzyılın sonu için 30-35 milyon öngörülmektedir (Behar, 2011). Bu gibi hesaplarda subjektif kanaat ön plandadır. 1600'lü yıllarda imparatorluk Osmanlısı ile Avrupa ülkelerindeki nüfus yoğunluğu tahminleri Tablo 1'de görüldüğü biçimdedir. Avrupa ve Asya Türkiye'sinde nüfus yoğunluğunun Avrupa'ya nazaran daha düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 1: 1600'de Osmanlı İmparatorluğunda ve Avrupa Ülkelerinde Nüfus Yoğunluğu Tahminleri (mil kareye düşen insan sayısı)

Ülkeler	Yoğunluk
İtalya	97
Fransa	86
Felemenk (Hollanda)	112
İngiltere	56
Avrupa Türkiye'si (kuzeyde Tuna ve Drava nehirlerine kadar uzanan Balkanlar)	41
Asya Türkiye'si (Trakya hariç aşağı-yukarı bugünkü Türkiye)	20

Kaynak: İnalçık (2000).

Dönem itibariyle Osmanlı Nüfusu sanayileşme için dönüşümün dinamosu olan nüfus girdisinden göreceli olarak yoksundur. XIX.Yüzyılda sanayileşme yolunda ilerleyen Batı Avrupa ülkelerinin nüfusu hızla artarken Osmanlı nüfus yapısı göreceli olarak azalmaktadır. Tablo 2'de Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa bölümündeki nüfus tahminleri verilmiştir.

Tablo 2: Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki Bölümü İçin Nüfus Tahminleri XIX. Yüzyılın Başı (1820 dolaylarında)

Şehirler	Nüfus
İstanbul	600.000
Trakya	1.700.000
Bulgaristan	1.500.000
Bosna	820.000
Sırbistan	930.000
Arnavutluk	350.000
Makedonya	700.000
Livadya	550.000
Mora	420.000
Girit	250.000
Akdeniz Adaları	280.000
Toplam	8.800.000
Eflak	450.000
Boğdan	950.000
Genel Toplam	10.200.000

Kaynak: Behar (2011,s.22).

“İlk genel nüfus sayımı ikinci Mahmut döneminde 1830 yılında başlanıp 1831 yılında tamamlanmıştır. Ülke nüfusunun 7-7,5 milyon civarında olduğu görülmüştür. Sadece erkek nüfus sayıldığından ülke nüfus rakamına ulaşmak için 2 katsayısı ile bu rakam çarpılmıştır.”

“1831 Nüfus sayımı layihasında da vergi konusu üzerinde durulmakla beraber, E. Ziya Karal, sayımın incelenmesi sonucu, sayımı esas doğuran sebebin ve sayımın üstünde durduğu ana konunun askerlik sorunu olduğunu belirtmektedir.”(Behar, 2011) “Tanzimattan sonra yapılan 1844 sayımlarında is bu rakam 11 milyon civarındadır. Fakat bu sayımın orijinal arşiv belgeleri bulunabilmiş değildir.”(Çakır, 2001, s.33.)

Bolvadin Nüfus Yapısı

Temettüat defterleri incelenirken örnek yer olarak Bolvadin seçilmiştir. Bolvadin’in seçilme nedeni geleneksel Osmanlı İmparatorluğu kazalarının demografik, kültürel ve ekonomik özelliklerini barındırmasıdır. Bu nedenle Bolvadin özelinde yapılan çalışma aslında Osmanlı İmparatorluğu mali sistemi hakkında da önemli bilgiler vermektedir.

Bolvadin, Osmanlı İmparatorluğu’nun diğer kazalarının geleneksel özelliklerini taşıdığı için Bolvadin temettüat defterlerinin incelenmesi aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu mali sistemleri için de önemli bilgiler sağlayacaktır. Bolvadin’in idari yapısı Fatih Sultan Mehmet döneminde yeniden düzenlenmiştir. Anadolu’daki önemli eyaletlerden olan Kütahya vilayetine bağlanmıştır. 1839 yılında Tanzimat’ın ilanından sonra idari yapılanma değişince Hüdavendigâr adında kurulan eyaletin merkezi Bursa olmuş ve bu vilayet bağlı şehirler Balıkesir (Karesi), Bilecik (Ertuğrul), Kütahya (Germiyan) Afyon (Karahisar-Sahip)’ten oluşmaktadır.

Hüdavendigâr vilayetine bağlı Karahisar-ı Sahip sancağına 1840 senesinde idari bir yapılanma olarak iki Muhassıllık oluşturulmuştur.

1- Karahisar-ı Sahip Muhassıllığı da sırasıyla Merkez, Baklan, Çal, Çivril, Geyikler, Sandıklı, Sincanlı, Şaphane ve Şeyhli ’den oluşmaktaydı.

2- Bolvadin Sancağı da Bolvadin, İshaklı, Şuhut, Çölabad, Karamık, Musluca (Emirdağ) Bayat, Han, Barçınli nahiyelerinden meydana gelmekteydi.) (Bayar, Muharrem sf. 21)

Bolvadin nüfusu konusunda elimizdeki ilk belgeler XV. yüzyıla aittir. II. Beyazıd döneminde nüfus aşığıdaki gibidir.

Tablo 3: II. Beyazıd Dönemi Bolvadin Merkez Nüfusu

Tarihler	II.Beyazıd
Hane Sayısı	392
Tahmini Nüfusu	4000

Kaynak: Bayar, Muharrem; Bolvadin Tarihi, 2.cilt sf.33.

Kanuni Sultan Süleyman döneminde ise Bolvadin merkez tahmini nüfusu aşağıdaki gibidir.”

Tablo 4: Kanuni Sultan Süleyman Dönemi Bolvadin Merkez Nüfusu

Tarihler	1528 (H.944)
Hane Sayısı	343
Tahmini Nüfusu	3500

Kaynak Bayar, Muharrem; Bolvadin Tarihi, 2.cilt sf.33.

1831 sayımına göre olan tablo aşağıdaki gibidir.

Tablo 5: 1831 Yılı Bolvadin Nüfusu

	Sağır-Kebir (Küçük-Büyük)	Muvafık	Toplam
Bolvadin	2655	1468	4123

Kaynak: Bayar, Muharrem; Bolvadin Tarihi, 2.cilt sf.33.

“Kaza-ı Bolvadin’deki müslüman nüfus bu şekildedir. Ayrıca şehirde ikamet halinde olan gayrimüslim bulunmamaktadır.”(Karal, 2010)

“Ayrıca nüfus ile ilgili kaynaklardan bir tanesi de Salnamelerdir. Salnameler bir senelik hadiseleri göstermek üzere tertip olunan eserler hakkında kullanılan bir tabirdir. Salname tabirinin tam karşılığı yıllıktır. Fransızca annuaire tabirinin karşılığıdır. Osmanlıda ilk resmi salname 1847 yılında neşredilmiştir.”(Pakalın, 1993, s.105-106)

“1872 tarihli Salnameye göre Bolvadin kazası ve çevresindeki erkek nüfusu 5.288 dir. 1896 tarihli salnameye göre Bolvadin (Sultandağı-çay ilçesi dahil olmak üzere) 17.800’dür. 1906 tarihli Salnameye göre Bolvadin (Sultandağı-çay ilçesi dahil olmak üzere) ve çevresi nüfusu 19.171’dir” (Bayar, sf.34)

Yukarıdaki tablo ve bilgilerden anlaşılabilirliği üzere 1828 yılında azalma mevcuttur. 1831 yılındaki nüfus sayımına göre ise Bolvadin nüfusu Osmanlı’daki genel nüfusa göre standart özellik arz etmektedir.

İktisadi Yapı

Servet Kaynakları

1840 (H.1256) sayımları sonuçları itibariyle değerlendirildiğinde sahip olunan servetlerin (zenginliğin) iki gruptan oluştuğu görülmektedir. Bunlardan birincisi tarımsal servetlerdir bunlar da kendi aralarında tarlalar, bağ, bahçeler ve hayvanlardan müteşekkildir.

İkinci grup ise sanayi ve ticari faaliyetlerin yürütüldüğü dükkân, değirmen vs. gibi taşınmaz gayrimenkullerden oluşmaktadır. Servetlerin meslek gruplarına

göre dağılımlarını incelemek için meslekler 5 ayrı grup altında ele alınmıştır. Aşağıdaki tabloda bu meslek gruplarına sahip kişi sayıları verilmiştir.

Tablo 6: Meslek Grupları

Meslek Grupları	Hane Sayısı	Haneye Oranı
Çiftçi-Rençber	498	%49
Bağ Sahibi	2	%1
Esnaf ve Tüccar	310	%30
Ücretliler	95	%10
Üretim ile İlgili Olmayanlar	98	%10
Toplam	1003	%100

Tablo.6' da gruplandırılmış mesleklerin toplam hane sayısı 1.003 gözükmektedir. Kişi sayısı en yüksek olan meslek grubu 498 kişi ile %49 ile çiftçi-rençberler oluşturmaktadır. Kişi sayısı en az olan meslek grubu ise bağ sahipleri olarak 2 kişiden oluşmaktadır.

Tablo 7: Meslek gruplarının Servet Kaynaklarına Göre Dağılımı

	Emlak	Hayvanat	Temettüat
Çiftçi-Rençber	256129,5	889757	521128
Bağ Sahibi	3875	1985	3073
Esnaf ve Tüccar	185038	297200	291752
Ücretliler	15522,5	88688	59783
Üretim ile İlgili Olmayanlar	167502,5	311621	191906
Toplam	628067,5	1589251	1067642

Tablo 8: Meslek Gruplarının Servet Kaynaklarına Göre Dağılım Oranları

	Emlak Oran	Hayvanat Oran	Temettüat Oran
Çiftçi-Rençber	%41	%56	%49
Bağ Sahibi	%1	%0	%0
Esnaf ve Tüccar	%29	%19	%27
Ücretliler	%2	%6	%6
Üretim ile İlgili Olmayanlar	%27	%20	%18
Toplam	%100	%100	%100

Tablo 7 ve Tablo 8'de servetlerin hangi kaynaktan oluştuğu ve bu kaynakların çeşitli meslek grupları arasında hangi oranda dağıldığı görülmektedir. Toplam temettüatın yarısına yakınının (%49) çiftçi ve rençberlere ait olduğu görülmektedir ki bu da tarımın ekonomideki yerini belirlemesi açısından önemlidir. İkinci sırada esnaf ve tüccarlar gelmektedir.

Tablo 8'deki bilgiler değerlendirildiğinde tarıma kaynaklık eden servetin içerisinde en büyük payın hayvanata ait olduğu ortaya çıkmaktadır.

Hayvanların servet değeri parasal anlamda 1.589.251 kuruş olup toplam gelir içerisindeki payı %72'dir. İkinci sıradaki gelirler ise emlak gelirleri, dükkân, değirmen gibi taşınmaz gayrimenkuller gelmektedir. 628.067,5 kuruş gözükmekte ve toplam gelir içerisindeki payı %28'dir. Bu bilgiler Osmanlı İmparatorluğu'nun XIX. yüzyıldaki ekonomisinin tarıma dayalı olduğu yönündeki bilgileri doğrular niteliktedir.

Tablo 9 :Servet Kaynaklarının Meslek Gruplarına Göre Oranları

Meslek Grupları	Emlak	Emlak Oran	Hayvanat	Hayvanat Oran	Toplam
Çiftçi-Rençber	256129,5	%22	889757	%78	1145887
Bağ Sahibi	3875	%66	1985	%34	5860
Esnaf ve Tüccar	185038	%38	297200	%62	482238
Ücretliler	15522,5	%15	88688	%85	104210,5
Üretim ile İlgili Olmayanlar	167502,5	%35	311621	%65	479123,5
Toplam	628067,5	%28	1589251	%72	2217319

Beşe ayrılan meslek gruplarının kendi aralarındaki Servet dağılımları değerlendirildiğinde, grup içerisinde en yüksek pay sahipleri çiftçi ve rençberlerdir. Bu grubun sahip olduğu servetlerin değeri 1.145.886,5 kuruş ile %51'tir. Bu servetin 256.129,5 kuruş ile emlak, 889.757 kuruşunu ise hayvanat serveti oluşturmaktadır.

İkinci yüksek servetli meslek grubu esnaf ve tüccarlardır. Esnaf ve tüccarların toplam servet miktarı 482.238 kuruş olup %23'tür. Bu servetin 185.038 kuruş ile emlak, 297.200 kuruşunu ise hayvanat serveti oluşturmaktadır. Üçüncü meslek grubu 104.210,5 kuruş ile ücretliler oluşturmaktadır. Ücretliler, toplam gelirin %5'ine tekabül etmektedir. Bu servetin 15.522,5 kuruş ile emlak, 88.688 kuruşunu ise hayvanat serveti oluşturmaktadır. Dördüncü sırada yer alan meslek grubu bağ sahipleridir. Bağ sahiplerinin toplam servetleri 5.860 kuruştur. Toplam servetin %1'ne denk gelmektedir. Bu servetin 3.875 kuruş ile emlak, 1.985 kuruşunu ise hayvanat serveti oluşturmaktadır. Son sıradaki meslek grubu ise üretim ile ilgili olmayan asker, imam, müderris, hatip vs. oluşturmaktadır. Bu grubun toplam serveti 479.123,5 kuruştur. Toplam Bolvadin servetinin %21'ine karşılık gelmektedir. Bu servetin 167.502,5 kuruş ile emlak, 311.621 kuruşunu ise hayvanat serveti oluşturmaktadır.

Mesleki Yapı

Bolvadin merkez mahalleleri ve köylerinde icra edilen meslekler ve bu mesleği icra eden hane sayısının bilgileri aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 10: Bolvadin’de Mesleklerin Dağılımı

Meslekler	Top.	Meslekler	Top.	Meslekler	Top.	Meslekler	Top.
Ağdacı Esnafı	3	Hasırcı	19	Eskici	12	Nalbant Kalfası	1
Asker	14	Haşhaş Bağcı	1	Hamamcı	2	Ölçekci	1
Attar	7	Haşhaş Yağcı Çırağı	1	Kasap	5	Pekmezci	12
Bağcı	2	Haşhaş Yağcısı	5	Katırcı	1	Rençber	24
Bakkal	25	Helvacı	9	Keçeci	15	Saatçi	1
Bekçi	1	Helvacı Çırağı	2	Koyun Çobanı	16	Sağancı	1
Berber	10	Hizmetkar	17	Koyuncu	8	Semerci	1
Berber Kalfası	1	Irgat	33	Külhancı	1	Sığır Çobanı	6
Boyacı	2	Kahveci	9	Leblebici	1	Sülükçü	1
Çizmecci Kalfası	1	Kahveci Hizmetkarı	1	Manav	1	Sürücü	1
Çiftçi	474	Kalaycı	12	Merkepçi	37	Şerbetçi	1
Çizmecci	1	Kalaycı Kalfası	1	Muallim-i Sıbyan	1	Tacir	1
Çoban	22	Kandilci	1	Muhtar	2	Tekkenişin	2
Değirmen ci	3	Kantarıcı	1	Muhtar-ı Evvel	2	Tellak	2
Demirci	27	Dikici Kalfası	1	Muhtar-ı Sani	1	Terzi	19
Demirci Kalfası	1	Dikici Şakirdi	1	Muhzır	1	Terzi Kalfası	3
Deveci	5	Duhancı	5	Müderris	3	Terzi Şakirdi	1
Dibekçi	2	Dülger	6	Müezzin	3	Tüccar	2
Dikici	4	Ekmekçi	3	Müftü	1	Tüfenkçi	1
İmam	19	Köy İmamı	1	Hatip	4	Dellal	1
Hancı	2	Erikçi	1	Nalbant	7	Yağcı	4

Tablo.10’da , meslekler ile ilgili olarak 81 farklı meslek başlığı çıkartılmıştır. Tablodaki verilen mesleklerin mahalle ve köylere göre tasnifi, kitabın ek bölümünde bulunmaktadır. Bolvadin’de meslek grupları arasında en çok haneye sahip olan meslek 474 hane ile çiftçiler gözükmektedir. Hane sayıları itibariyle %43 e tekabül etmektedir. İkinci sırada 33 hane sayısı ile Irgat mesleği sahipleri gelmektedir. En çok haneye sahip iki mesleğin de tarım ile ilgili meslekler olması bölgede tarımın ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Üçüncü sırada ise merkepçi mesleğini icra edenler bulunmaktadır. Merkepçi sayısının çok olması, bölgede yük taşımacılığı ve ulaşım ihtiyaçlarının olduğunu göstermektedir.

XIX. yüzyılın ilk yarısında saatçilik mesleğinin olması zaman kavramının (bilinçlilik) olduğunun göstergesidir. XIX. yüzyıl bilinçli ticaret ve zanaat anlamında bir yüzyıl olduğu anlamını da çıkartılabilmektedir. Hasırcı mesleği,

bölgemizdeki Eber gölünde bulunan kamış yetiştirildiğinden dolayı, meslek ile uğraşan haneler fazladır.

Tablo 11: Meslek Gruplarının Dağılımları

Meslekler	Hane Reisi Sayısı (Hane)	Yüzde Dağılımı (%)
1. TARIM İLE İLGİLİ MESLEKLER		
A) Bağımsız Küçük Üreticiler		
a) Çiftçi	474	%41,4
b) Rençber	24	%2,1
B) Tarım Ücretlileri		
a) İrgat	33	%2,9
b) Hizmetkar, çoban vs.	61	%5,3
2. SANAYİ VE TİCARET İLE İLGİLİ MESLEKLER		
A) Mal ve Hizmet Üreten Esnaf		
a) Berber	10	%0,9
b) Hasırcı	19	%1,6
c) Attar	7	%0,6
d) Çizmeci	1	%0,1
e) Pekmezci	12	%1,0
f) Demirci	27	%2,3
g) Kasap	5	%0,4
h) Manav	1	%0,1
ı) Nalbant	7	%0,6
i) Keçeci	15	%1,3
j) Diğer	148	%12,8
B) Hizmet Satan Esnaf	36	%3,1
C) Kalfa, Çırak ve Ücretliler	15	%1,3
3. ÜRETİM İLE İLGİLİ OLMAYANLAR		
A) Rant Gelirleriyle Geçinenler	5	%0,4
B) Görevliler		
a) Müftü, İmam, Müezzın, Talebe	99	%8,6
b) Muhtar, Muhtar-ı Evvel	5	%0,4
c) Müderris, Muallim	5	%0,4
d) Askerler	14	%1,2
C) Dul ve Yetimler	15	%1,3
D) Diğerleri	114	%9,9
TOPLAM	1152	%100,0

Tablo 11’de tablo 10’nun bir benzeridir. Genel tasnif, üretim ile ilgili olan meslekler ve üretim ile ilgili olmayan meslekler olarak ayrılmıştır. Üretim ile ilgili olanlar da yine tarım ile sanayi ve ticaret alanında üretim yapanlar olarak ikiye ayrılmıştır.

Tarımla ilgili meslekler, bağımsız küçük üreticiler ile tarım ücretlilerini

içermektedir. Bağımsız küçük üreticiler de çiftçi ve reñber olarak ele alınmıştır. Çiftçi ve reñberlerin toplam sayısı 498 ile %43,2'sini kapsamaktadır. Bu oran diğer meslek grupları arasındaki en yüksek orandır. A grubunun İkinci meslek grubunda ise ırgat, Hizmetkar, çoban vs. yer almaktadır. Bu grubun toplam sayısı 94 ile %8,2'ye tekabül etmektedir. Tarım ile ilgili meslekler genel olarak ele alındığında ise 592 hane sayısı olup %51,4' ye tekabül etmektedir. Bu oran bütün mesleklerin yarısından daha çok bir miktara denk gelmektedir. 1840 (H.1256) yılında Bolvadin kenti vatandaşlarının yarısından daha fazlası tarım ile ilgili bir mesleğe sahip olduğu yorumu rahatça yapılabilmektedir.

Meslek gruplarının ikinci sırasında yer alan sanayi ve ticaret ile ilgili meslekler yer almaktadır. Bu grupta kendi içerisinde üçe ayrılmıştır. Birincisi mal ve hizmet üreten esnaftır. Bu grubun toplam sayısı 303 olup toplam mesleklere oranı %26,1'e denk gelmektedir. Bu grupta demircilik yapan esnaf sayısı 27 ile bu grubun %8,9 ile en çok yapılan mesleğidir. Demirciden sonrasında ikinci sırada hasırcılar gelmektedir. Hasırcıların sayısı 19 gözükmekte ve bu grubun %6,2 sine denk gelmektedir. Üçüncü sırada ise 15 kişi ile keçeci esnafı gözükmektedir. keçeci esnafın bu gruba göre oranı ise %5'tir. Sanayi ve ticaret ile ilgili mesleklerin ikinci grubu satıcı esnafı gösterilmiştir. Satıcı esnafı sayısı 36 olup toplam mesleklere oranı %3,1'dir. Üçüncü grupta ise kalfa, çırak ve ücretliler yer almaktadır. Üçüncü grupta toplam 15 kişi ile yine toplam mesleklere oranı %1,3'tür.

Üretim ile ilgili olmayan meslekler grubu ise 4'e ayrılmıştır. Bu grupta Rant gelirleri ile geçinen bölümünde aza mesleği ele alınmıştır. Azaların sayısı 5 ile Toplam mesleklere oranı %0,4'tür. Üretim ile ilgili olmayan mesleklerin ikinci grubunda ise görevliler yer almıştır. Görevliler; müftü, imam, müezzin ve talebe olarak gösterilmiştir. Bu meslekleri icra eden toplamda 99 kişi gözükmektedir. Bu meslek grubunun toplam mesleklere oranı %8,6'dır. Görevliler alt grubunda muhtar ve muhtar-ı evvel 5 kişi ile %0,4 e tekabül etmektedir. Yine müderris, muallim ve müftü mesleklerini icra edenler de 5 kişi ile toplam meslek gruplarına oranı %0,4 olmaktadır. Görevliler grubunda asker olan kişilerin sayısı 14 olup toplam mesleklere oranı %1,3 gözükmektedir. Dul ve yetimler, 15 kişi sayısı ile %1,3'ye denk gelmektedir.

Üretim ile ilgili olmayan grubunun son alt grubunda Diğerleri yer almaktadır. Bu grupta ise yukarıdaki yapılan gruplandırmanın dışında kalan meslek grupları ve meslek bilgisi bulunmayan kişilerin sayısı gözükmektedir. Bu kişilerin sayısı 114 ile %9,9'a tekabül etmektedir. Toplamda 149 tane hanenin meslek bilgisi bulunmamaktadır. Bu kayıp veri oranı %13'e denk gelmektedir. Meslek bilgisi bulunmayanların mal varlıkları incelendiğinde Hayvanat sermayelerinin Emlak sermayelerine oranla çok daha fazla olduğu gözükmektedir. Buradan hareketle verisi olmayan hanelerinin büyük

çoğunluğunun da tarım ile ilgilendiği çıkarımını yapabiliriz.

Emlak Yapısı

Bolvadin’de toplamda 35 tane ticari emlak çeşidi bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda emlakların sayı ve kıymetleri gösterilmektedir.

Tablo 12.1: Bolvadin’de Ticari Emlak Sayı ve Kıymetleri

Dükân Çeşitleri	Bab	Kıymeti	Dükân Çeşitleri	Bab	Kıymeti
Mağaza	34	9.174	Attar Dükânı	9	6.600
Bakkal Dükânı	23	15.550	Han	4	13.400
Helvacı Dükânı	23	25.455	Destihane	1	1.500
Duhancı Dükânı	5	3.700	Kalaycı Dükânı	5	2.700
Keçeci Dükânı	6	3.240	Mumcu Dükânı	1	400
Terzi Dükânı	26	11.927	Hamam	1	300

Tablo 12.2: Bolvadin’de Ticari Emlak Sayı ve Kıymetleri

Dükân Çeşitleri	Bab	Kıymeti	Dükân Çeşitleri	Bab	Kıymeti
Eskici Dükânı	3	3.200	Haşhaş Dükânı	11	9.700
Bulgur Kârhanesi	5	4.000	Doğramacı Dükânı	1	400
Demirci Dükânı	16	15.450	Kemeci Dükânı	1	500
Nalbant Dükânı	3	1.700	Yazıcı Dükânı	1	400
Pekmezci Dükânı	11	18.275	Katranlı Dükânı	1	700
Berber Dükânı	4	2.800	Dikici Dükânı	8	2.799
Kahvehane	8	9.575	Boyacı Dükânı	1	1.000
Saraç Dükânı	1	800	Yağhane	4	1.950
Semerci Dükânı	1	200	Muytab Dükânı	1	800
Salhane Dükânı	1	50	Şerbetçi Dükânı	1	800
Asiyab (Değirmen)	13	49.880	Çömlek Dükânı	1	2.000
Ekmekçi Dükânı	6	6.700			

Yukarıdaki tablolar incelendiğinde 1840 (H.1256) tarihli Bolvadin Temettüat sayımlarında; 34 tane mağaza, 23 tane bakkal 23 tane helvacı dükânı, 6 tane keçeci dükânı, 26 tane terzi dükânı, 3 tane eskici dükânı, 5 tane bulgur kerhanesi, 16 tane demirci dükânı, 3 tane nalbant dükânı, 11 tane pekmezci dükânı, 4 tane berber dükânı, 8 tane kahvehane, 1 tane saraç dükânı, 1 tane semerci dükânı, 1 tane salhane dükânı, 13 tane asiyab (değirmen), 6 tane ekmekçi dükânı, 9 tane attar dükânı, 4 tane han, 1 tane destihane, 5 tane kalaycı dükânı, 1 tane mumcu dükânı, 1 tane hamam, 11 tane haşhaş dükânı, 1 tane doğramacı dükânı, 1 tane kemeci dükânı, 1 tane yazıcı dükânı, 1 tane katranlı dükânı, 8 tane dikici dükânı, 1 tane boyacı dükânı, 4 tane yağhane dükânı, 1 tane muytab dükânı, 1 tane şerbetçi dükânı ve 1 tane de çömlekçi dükânı bulunmaktadır.

O dönemde nüfusu 5.000 civarında tahmin edilen Bolvadin’de bakkal dükânı

sayısının 23 olması hizmet sektörünün yoğun olduğunun bir göstergesidir. Terzi, helvacı ve pekmezci mesleği mensuplarının sayısı olarak fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca demirci dükkânı sayısının fazla olması küçük sanayinin (zanaatın) ileride olduğunun göstergesi kabul edilebilir.

Bolvadin ve civarında 13 adet değirmenin mevcut olduğu su gücüne dayalı bir enerji sisteminin de kullanıldığına göstergesidir.

Değirmenlerin maddi kıymetlerinin 50.000 kuruşa yakın olması ekonomik olarak sahiplerinin, kentin en güçlü sermaye grubunu temsil etmektedir.

Afyonkarahisar civarı haşhaş üretim merkezi olduğu için Bolvadin de 4 adet haşhaş yağhanesi bulunmaktadır.

Klasik diğer Temettüat çalışmalarında görüldüğü gibi pek çok meslek ve Dükkân şehir merkezinde bulunmaktadır.

Osmanlı imparatorluğunda o güne kadar alınan vergiler içerisinde Temettüat (gelir) vergisinde rastlanılmaması XIX. yüzyılın ilk yarısında böyle bir verginin irade buyrulması ekonomik yapının Batı (İngiltere, Fransa vb.) ekonomileriyle uyumlaştırılma süreciyle ilişkilidir. Dükkân, ev, gibi taşınmazların rant değerleriyle ifade edilmesi bunun bir göstergesidir. Bunun örneği Bolvadin merkezinde 34 tane kiralık Dükkânın (mağaza) olması bunun en büyük göstergesidir.

Tablo 13: Bolvadin Mahalle ve Köylerinde, Ticari Emlakların Sayı ve Kıymetleri

Mahalleler	Toplam Bab	Toplam Kıymet
Nefs-i Bolvadin Mahallesi	106	102.610
Alaca Mahallesi	55	40.570
Yenice Mahallesi	39	22.258
Kestement Mahallesi	19	12.000
Şeyhler Nam Ağılönü Mahallesi	2	2.300
Hisar Mahallesi	52	39.262
Elekman Mahallesi	0	0
Bolvadin Merkez Toplam	273	219.000
Özburun Karyesi	2	5.000
Dişli Karyesi	8	24.000
Genel Toplam	283	248.000

XIX. yüzyılın başlarında Bolvadin'in merkez mahallelerinde toplam 274 adet Dükkân gözükmetedir. Dükkânların %37 si Nefs-i Bolvadin mahallesinde olup mahallede toplam 106 adet Dükkân bulunmaktadır. Alaca mahallesinde 55 adet, Yenice mahallesinde 39 adet, Kestement mahallesinde 19 adet, Şeyhler Nam Ağılönü mahallesinde 2 adet, Hisar mahallesinde 52 adet Dükkân bulunmaktadır. Bolvadin'e bağlı köylerinde toplam 10 adet Dükkân bulunmaktadır.

Yukarıdaki tabloda ticari emlaklarının kıymetinin en yüksek Nefs-i Bolvadin mahallesinde olup en düşük Şeyhler Nam Ağılönü mahallesinde gözükmektedir. Elekman mahallesinde ise herhangi bir ticari emlak bulunmamaktadır.

Tarımsal Yapı

XIX. yüzyılda Bolvadin’de tarımsal yapı iktisadi olarak büyük bir yer kaplamaktadır. Zira tarım ile ilgilenen hane sayısı oranı, toplam iktisadi katkı yapan hanelerin %43,2’sini oluşturmaktadır.

Bolvadin’de toprakların çoğu tarla olarak kullanılmaktadır. Tarlaların dışında çayır, bağ, bahçe-sebze bahçesi, harman yeri, çeyiz eşçarı ve söğüt eşçarı tarımsal alanları bulunmaktadır.

Tablo 14.1.1: Bolvadin’de Toprak Çeşitlerinin Mahalle ve Köylere Göre Dağılımı

Toprak Çeşitleri		Nefs-i Bolvadin Mahallesi	Alaca Mahallesi	Yenice Mahallesi	Kestement Mahallesi	Şeyhler Nam Ağılönü Mahallesi	Hisar Mahallesi
Voyvoda Toprağı	Kır Dönüm	2473,5	2552,5	2571,5	852,2	429,5	1155
	Sulu Dönüm	318	597,5	264	335,5	11	94
Tarla-1	Dönüm	1366	1021,5	1067,5	792,5	1381	247
Tarla-2	Dönüm	1072,5	543,5	309,75	303,5	812	210
Tarla-3	Dönüm	346	130	113,5	134	377	57,5
Tarla-4	Dönüm	93	108	52	23	76	44
Tarla-5	Dönüm	30	18	13	5	42	15,5
Başkasının Toprağı	Dönüm	1147	997	707	284	156	237,5
Mezru Tarla	Dönüm	1836,5	1344	1512,5	671	915	429,5

Tablo 14.1.2: Bolvadin’de Toprak Çeşitlerinin Mahalle ve Köylere Göre Dağılımı

Toprak Çeşitleri		Nefs-i Bolvadin Mahallesi	Alaca Mahallesi	Yenice Mahallesi	Kestement Mahallesi	Şeyhler Nam Ağılönü Mahallesi	Hisar Mahallesi
Çayır	Dönüm	997	812	319	116,5	11	57
	Kıymeti	10150	7432,5	3120	1285	110	540
Bağ	Dönüm	44	39	6,25	60,5	1	15
	Kıymeti	3140	2842,5	600	6215	50	1150
Bahçe/Sebze Bahçesi	Dönüm	10	20,25	1,75	4,5	-	3,25
	Kıymeti	1000	1662,5	125	420	-	350
Harman Yeri	Dönüm	14	17	2	-	-	-
	Kıymeti	380	597,5	50	-	-	-
Çeyiz	Dönüm	-	-	-	1	-	-

Eşçarı	Kıymeti	-	-	-	40	-	-
Söğüt	Dönüm	-	-	-	31	-	2
Eşçarı	Kıymeti	-	-	-	310	-	20
Bataklık	Bab	-	22,5	-	-	-	-
	Kıymet	-	862	-	-	-	-

Tablo 14.2: Bolvadin’de Toprak Çeşitlerinin Mahalle ve Köylere Göre Dağılımı

Toprak Çeşitleri		Elekman Mahallesi	Bolvadin Merkez	Dişli Karyesi	Özburun Karyesi	Genel Toplam
Voyvoda Toprağı	Kır Dönüm	3590	13624,2	1831	788	16243,2
	Sulu Dönüm	245,5	1865,5	32	0	1897,5
Tarla-1	Dönüm	224,5	6100	893,5	1316	8309,5
Tarla-2	Dönüm	115	3366,25	785	436,5	4587,75
Tarla-3	Dönüm	26	1184	632	97	1913
Tarla-4	Dönüm	12	408	408	0	816
Tarla-5	Dönüm	27	150,5	135	0	285,5
Başkasının Toprağı	Dönüm	87,5	3616	0	7	3623
Mezru Tarla	Dönüm	1333,5	8042	1791	996,5	10829,5
	Dönüm	105,5	2418	47	-	2465
Çayır	Kıymeti	1055	23692,5	470	-	24162,5
	Dönüm	3,5	169,25	-	-	169,25
Bağ	Kıymeti	450	14447,5	-	-	14447,5
	Dönüm	0,75	40,5	6,5	13,25	60,25
Bahçe/Sebze Bahçesi	Kıymeti	117	3674,5	389,5	780	4844
	Dönüm	-	33	-	-	33
Harman Yeri	Kıymeti	-	1027,5	-	-	1027,5
	Dönüm	-	1	-	45	46
Çeyiz Eşçarı	Kıymeti	-	40	-	1560	1600
	Dönüm	-	33	-	-	33
Söğüt Eşçarı	Kıymeti	-	330	-	-	330
	Bab	-	22,5	-	-	22,5
Bataklık	Kıymet	-	862	-	-	862

Yukarıdaki tablo incelendiğinde Tarlaların değerleri yer yer fark ettiğinden Tarlalar çeşitlendirilmiştir. Bolvadin ve köylerinde toplamda 108.541,4 dönüm tarım arazisi bulunmaktadır. Bu arazilerin 19.309 dönümü Nefs-i Bolvadin mahallesinde, 16.820,75 dönümü Alaca mahallesinde, 14.155,75 dönümü Yenice mahallesinde, 7.834,6 dönümü Kestement mahallesinde, 9.553,5 dönümü Şeyhler Nam Ağılönü mahallesinde, 5.783,75 dönümü Hisar mahallesinde, 12.919,25 dönümü Elekman mahallesinde bulunmaktadır. Bolvadin’e bağlı Dişli karyesinde 14.187 dönüm, Özburun karyesinde 7.977,75 dönüm arazi bulunmaktadır.

Tarımsal Toprakların Değerleri (Kıymetleri)

Değer kayıtları; toplam tarla, çayır, bağ, bahçe-sebze bahçesi, harman yeri, çeyiz eşçarı, söğüt eşçarı ve bataklık olarak tutulmuştur. Toplam tarla değerleri

itibariyle en yüksek değer alaca mahallesi tarlalarına ait olup sulama imkanlarının (Akarçay'ın) geniş olması nedeniyle açıklanabilir. En düşük tarla değerlerinin Şeyhler Nam Ağılönü mahallesine ait olmasının nedeni ise Eber gölü (Eber gölünün alçalıp yükselmesi)'nün bıraktığı tuzlu sulardır. Pekmezci Dükkânının fazla olmasına rağmen bağ ve bağcılığın sayısının az olması paradoksal bir durum arz etmektedir. Tarım ve sulama tekniğinin gelişmesiyle XX. yüzyılın başlarında bu alanlar kurutulup tarım alanı olarak kullanma imkanına kavuşacaktır.

Tablo 15.1: Toprak Çeşitlerinin Mahalle ve Köylere Göre Değerleri

Toprak Çeşitleri		Nefs-i Bolvadin Mahallesi	Alaca Mahallesi	Yenice Mahallesi	Kestement Mahallesi	Şeyhler Nam Ağılönü Mahallesi
Toplam Tarla	Değerleri	11,358	13,023	8,96	12,038	7,454
Çayır	Değerleri	10,181	9,153	9,781	11,03	10
Bağ	Değerleri	71,364	72,885	96	102,727	50
Bahçe/ Sebze Bahçesi	Değerleri	100	82,099	71,429	93,333	-
Harman Yeri	Değerleri	27,143	35,147	25	-	-
Çeyiz Eşçarı	Değerleri	-	-	-	40	-
Söğüt Eşçarı	Değerleri	-	-	-	10	-
Bataklık	Değerleri	-	38,311	-	-	-

Tablo 15.2: Toprak Çeşitlerinin Mahalle ve Köylere Göre Değerleri

Toprak Çeşitleri		Hisar Mahallesi	Elekman Mahallesi	Bolvadin Merkez (Ort.)	Dişli Karyesi	Özburun Karyesi	Genel (Ort.)
Toplam Tarla	Değerleri	11,635	9,056	10,533	9,834	8,125	10,25
Çayır	Değerleri	9,474	10	9,798	10	-	9,802
Bağ	Değerleri	76,667	128,571	85,362	-	-	85,362
Bahçe/ Sebze Bahçesi	Değerleri	107,692	156	90,728	59,923	58,868	80,398
Harman Yeri	Değerleri	-	-	31,136	-	-	31,136
Çeyiz Eşçarı	Değerleri	-	-	40	-	34,667	34,783
Söğüt Eşçarı	Değerleri	10	-	10	-	-	10
Bataklık	Değerleri	-	-	38,311	-	-	38,311

Hayvancılığın Yapısı

Tablo 16: Bolvadin’de Hayvan Çeşitlerinin Toplam Adetleri

	Büyükbaş	Küçükbaş	Koşum	Binek	Diğer	Toplam
Bolvadin Merkez Toplam Adet	1727	14157	1590	1486	429	19389
Dişli Karyesi Toplam Adet	319	1688	244	259	7	2517
Özburun Karyesi Toplam Adet	251	1032	244	192	7	1726
Genel Toplam	2297	16877	2078	1937	443	23632

TABLO 17: Bolvadin’de Hayvan Çeşitlerinin Toplam Kıymetleri

	Büyükbaş	Küçükbaş	Koşum	Binek	Diğer	Toplam
Bolvadin Merkez Toplam Adet	589856	396388	456095	282890	6480	1731709
Dişli Karyesi Toplam Adet	102375	51303	74245	58050	105	286078
Özburun Karyesi Toplam Adet	74393	28430	53190	38230	105	194348
Genel Toplam	766624	476121	583530	379170	6690	2212135

Bolvadin merkez mahallelerinde toplamda 1.727 büyükbaş, 14.157 küçükbaş, 1.590 koşum, 1.486 binek ve 429 tane diğer hayvan türleri bulunmaktadır.

Bolvadin’in köylerinden Dişli karyesinde 319 büyükbaş, 16.88 küçükbaş, 244 koşum 259 binek ve 7 tane diğer hayvan türleri bulunmaktadır.

Özburun karyesinde, 251 büyükbaş, 1.032 küçükbaş, 244 koşum, 192 binek ve 7 adet diğer hayvan türü bulunmaktadır.

Bolvadin de köyler ile toplamda 2.297 büyükbaş, 16.877 küçükbaş, 2.078 koşum, 1.937 binek, 443 adet diğer hayvan türleri bulunmaktadır.

Tarımsal faaliyetin en önemli kısmı büyükbaş ya da küçükbaş hayvancılıktır. Büyükbaş ya da küçükbaş hayvancılık tarım bölgelerinde çift sürmek, taşımacılık yapmak, üretim yapmak ve tarlaların gübre ihtiyacını karşılamak için pek çok özelliğe sahiptir. Hayvanlar bir tarım işletmesinde tarımsal faaliyetin yardımcı araçları olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda bir hanenin en önemli geliri durumlarından biridir. Bolvadin küçükbaş ya da büyükbaş hayvancılığın büyük ölçüde yapıldığı bir bölge olduğu görülmektedir. Şehir merkezinde ve köylerinde aynı oranda görülmektedir. Hayvan cinsleri ise bölgenin coğrafi yapısı ile ilgili olup Temettüat’a konu olan Bolvadin merkez ve iki köy coğrafi yapı itibarıyla ovardır.

Bolvadin’de yetişen çiftlik hayvanlarından öncelikle büyükbaş ve küçükbaş olarak ayırmak söz konusudur. Büyükbaş hayvanlar daha çok ekim hizmetleri için kullanılırken koşum hayvanları ise genelde çift sürmede kullanılmaktadır. Diğer hayvan türü olan binek hayvanlar ise taşımacılık faaliyetleri doğrultusunda kullanılmaktadır. Küçükbaş hayvanlar ise koyun ve keçiden

ibaret olup arıcılık faaliyeti bu bölgede yoğun değildir.

Hayvanların Birimsel Değerleri (Kıymetleri)

Tablo 18: Hayvan Çeşitlerinin Birimsel Değerleri (Kıymetleri)

Hayvan Varlığı	En Düşük Birimsel Değerler	En Yüksek Birimsel Değerler
S. Karasığır İneği	118,52	138,44
Kısır Karasığır İneği	30	101,3
Karasığır Düğesi	21,67	40,59
Karasığır Tosunu	29,82	47,48
Karasığır Danası	21,92	100
Karasığır Öküzü	203,28	366,53
Camus Öküzü	322,5	631,82
S. Camus İneği	315,79	406,67
K. Camus İneği	271,43	365,38
Camus Düvesi	125,24	163,64
Camus Danası/Malakı	96,15	187,5
Bargir	283,33	560
Merkep	133,25	188,69
Kısırak	284,21	506,67
Tay	114,29	212,5
Arı Kovanı	14,86	15,77
Sağman Koyun	26,47	30,98
Kısır Koyun	21,49	27,07
Şişek	15,78	26,43
Sağman Keçi	21,71	28,01
Koç	25	40
Kısır Keçi	21,36	24,52
Çebiş Keçi	18,03	25,45
Ergeç (Erkek Keçi)	30	30
Toklu	19,09	25
Eseb	236,36	600
Koyun Yatağı	15	30
Kotan	200	210
Deve	746	863,64
İğdiç	325	600
Potuk	250	250
Katır	400	400

Değer kayıtları; S. Karasığır İneği, Kısır Karasığır İneği, Karasığır Düğesi, Karasığır Tosunu, Karasığır Danası, Karasığır Öküzü, Camus Öküzü, S. Camus İneği, K. Camus İneği, Camus Düvesi, Camus Danası/Malakı, Bargir, Merkep, Kısırak, Tay, Arı Kovanı, Sağman Koyun, Kısır Koyun, Şişek, Sağman Keçi, Koç, Kısır Keçi, Çebiş Keçi, Ergeç (Erkek Keçi), Toklu, Eseb, Koyun Yatağı, Kotan, Deve, İğdiç, Potuk, Katır olarak tutulmuştur. Hayvancılıkta kullanılan hayvanların birimsel değerlerinin, mahallelerce ve köylerce detaylı tablosu ek kısmında mevcuttur.

Servet Dağılımı

Tablo 19: Bolvadin Mahalle ve Köylerinde Servet Dağılımı

Servet Aralığı (kuruş)	0-499	500-999	1000-1999	2000-2999	3000-3999	4000-4999	5000-5999	6000+
Nefs-İ Bolvadin Mahallesi	21	42	69	27	25	15	12	28
Alaca Mahallesi	18	28	38	32	21	16	7	19
Yenice Mahallesi	13	23	49	33	15	9	5	14
Kestement Mahallesi	10	30	34	32	17	7	4	8
Şeyhler Nam Ağılonü Mahallesi	6	11	23	21	14	5	2	7
Hisar Mahallesi	8	9	25	28	6	7	4	4
Elekman Mahallesi	3	14	24	19	9	7	1	7
Bolvadin Merkez	79	157	262	192	107	66	35	87
Dişli Karyesi	2	6	11	22	10	8	12	18
Özburun Karyesi	2	5	17	18	12	4	2	14
Genel Toplam	83	168	290	232	129	78	49	119

1840 (H.1256) Temettüat sayımlarındaki hanelerin toplam gelirlerinin mahallelerce servet dağılımının tespit edilebilmesi adına servet değerleri dilimler halinde tasnif edilmiştir.

Servet dağılımı tablosu kontrol edildiğinde Nefs-i Bolvadin mahallesinde servet dağılımının yoğunluğu 69 hane ile 1000-1999 kuruş aralığı gözükmektedir. Alaca mahallesinde 38 hane ile 1000-1999 kuruş, Yenice mahallesinde 49 hane ile 1000-1999 kuruş, Kestement mahallesinde 34 hane ile 1000-1999 kuruş, Şeyhler Nam Ağılonü mahallesinde 23 hane ile 1000-1999 kuruş, Hisar mahallesinde 28 hane ile 2000-2999 kuruş, Elekman mahallesinde 24 hane ile 1000-1999 kuruş gözükmektedir. Bolvadin'e bağlı köylerde ise yoğunluk toplamda 40 hane ile 2000-2999 kuruş aralığı gözükmektedir.

Tablo 20: Bolvadin'de Servet Dağılımı Oranları

Servet Dağılımı (kuruş)	Genel Toplam	%Genel Toplam
6000+	119	%10
5000-5999	49	%4
4000-4999	78	%7
3000-3999	129	%11
2000-2999	232	%20
1000-1999	290	%25
500-999	168	%15
0-499	83	%7

Yukarıdaki tablo incelendiğinde en yoğun servet dağılım aralığı %25 ile 1000-1999 kuruştur. 1000-1999 kuruş servete sahip toplam 290 hane bulunmaktadır.

En yoğun ikinci servet dağılım aralığı, %20 ile 2000-2999 kuruştur. 2000-2999 kuruş servete sahip toplam 232 hane mevcuttur.

En yoğun üçüncü servet dağılım aralığı, %15 ile 500-999 kuruştur. 500-999 kuruş servete sahip toplam 168 hane bulunmaktadır.

En az haneli servet dağılım aralığı %4 ile 5000-5999 kuruştur. 5000-5999 kuruş servete sahip toplam 49 hane bulunmaktadır.

6000 kuruş ve üstü servete sahip olan hane sayısı 119 ile toplam servete oranı %10'dur. Böylelikle Bolvadin ve Bolvadin'e bağlı köylerin toplam serveti 2.217.319 kuruş olmaktadır.

Sonuç

Tanzimat ile Osmanlı İmparatorluğu mali sisteminde değişiklikler meydana gelmiştir. Osmanlı Devleti'nin sosyal ve kültürel modernleşmesi çabaları, imparatorluğun en uzun yüzyılı sayılan son yüzyılda meydana geldiği gibi, devletin idari, mali, askeri ve iktisadi yapısının yeniden organizasyonu da yine bu yüzyıldadır. Osmanlı Ordusu'nun modernizasyonu ile devletin mali kurumları da bu yenileşme çabasından pay almıştır. Mali sistemini kontrol altına almak isteyen devlet, bu konuda 1831 yılında nüfus sayımı yapmıştır. Nüfus sayımından sonra da yeni vergi kaynaklarına ulaşmak için 1840 (H.1256) ve 1845 (H.1261) yıllarında mali sayım adı altında, Temettüat sayımları yapmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik ve mali yapısı için temettüat defterleri oldukça önemlidir, çünkü halkın gelir kaynağına göre temettü vergileri bu defterlere göre hesaplanmaktadır. Bu çalışmanın amacı temettüat defterlerinin incelenerek Osmanlı ekonomik ve mali yapısı için fikir elde etmektir.

XIX. yüzyıl Osmanlı Devleti için önemli bir kavşak noktasını oluşturmaktadır. Batı ekonomilerinde meydana gelen sanayi devrimi yavaş yavaş dünyayı etkisi altına alarak Devlet-i Aliyye için zor zamanların başlangıcını oluşturmuştur. Osmanlı Devleti XIX. yüzyılda başta Çarlık Rusya'sı ile savaşmak zorunda kalmıştır. Aynı zamanda iç karışıklıklarda başlamış ve Mısırda Kavalalı isyanı, Yunan İsyanları ile uğraşmak zorunda kalmıştır. 1826 yılında yeniçeri ocağının kaldırılması, devletin asker ihtiyacını artırmış olup, 1831'deki nüfus sayımının yapılmasına zemin hazırlanmıştır. Yine aynı dönemde mali sistemdeki tıkanıklıkların açılması için mali sayımlar yapılmıştır. İşte bu mali sayımların başında 1840 (H.1256) ve 1845 (H.1261) dönemleri arasındaki Temettüat sayımları bu tıkanıklığı açma çabasından başkaca da bir şey değildir.

Maliye alanında yapılan değişikliklerin başında o güne kadar (Osmanlı Klasik Çağından, 19.yy'a) alınan vergiler tamamen ilga edilmiş olup, onların yerine yeni bir vergi türü olan Temettüat vergisi geliştirilmiştir. Bu yeni geliştirilen

verginin tahsili içinde imparatorluğa bağlı pek çok yeni mali envanterler oluşturulmuştur. Bu envanterlerde halkın elinde bulunan arazi, hayvan ve Dükkânların kayıtları tutulmuştur. Bu mali kayıtlar Temettüat adı verilen defterlere kaydedilmiştir. Bu kayıtlar sonucunda, dönemin iktisadi kalemleriyle ilgili pek çok veri toplanmıştır.

Bolvadin gerek kültürel gerekse ekonomik ve demografik açıdan Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer kazalarını temsil etme niteliğine haizdir. Bu nedenle Bolvadin temettüat defterleri incelenerek Osmanlı İmparatorluğu ekonomik ve mali sistemi hakkında fikirler elde edilmeye çalışılmıştır. Bolvadin, günümüzde Afyonkarahisar'a bağlı bir ilçe olarak varlığını sürdüren bir yer olup, Türkiye coğrafyasının İç Batı Ege ile İç Anadolu arasındadır. Dönem itibarıyla Bolvadin, Anadolu'daki ortalama büyüklüğe sahip bir şehirdir. Aynı zamanda Sancağa bağlı bir kaza merkezi olup Temettüat'a konu olan iki köyü de mevcuttur. Şehir Merkezinde toplam 7 tane mahalle bulunmaktadır. Makalemizin konusunu oluşturan 1840 (H.1256) tarihini kapsayan Temettüat defteri, XIX. yüzyıla Osmanlı genel sayımlarının ikincisini oluşturmaktadır (Birincisi 1831 nüfus sayımıdır). 1840 (H.1256) tarihli Bolvadin Temettüat defterini temel gösterge alarak dönemin iktisadi ve sosyal yapısını inceleyerek, çeşitli değerlendirmelerde bulunulmuştur. Yine o dönemde başta Bolvadin merkez olmak üzere, merkeze bağlı köylerden Dişli ve Özburun karyelerinde mevcut hane sayıları, hane halkının reislerinin iktisadi gelirleri, küçük ve büyükbaş hayvanları ile meslekleri tespit edilmiştir.

Araştırmamız sonucunda dönemin temel iktisadi faaliyetinin tarım ve hayvancılık olduğu, esnafılığı meslek olarak yapanların sayı ve çeşitleri de azımsanmayacak kadar çok olduğu sonucu ortaya çıkmıştır ki bu da önceki akademik çalışmaları doğrulamaktadır. Bolvadin'de 14 tane asiyab (değirmen), 23 tane bakkal, 23 tane helvacı, 11 tane haşhaş Dükkânı, 9 tane attar Dükkânı, 16 tane demirci Dükkânı, 34 tane kiralık Dükkân bulunmaktadır. Bu da dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nda değirmencilik, demircilik ve ticaretin de canlı olduğunu göstermektedir. Yani temel iktisadi faaliyet tarım ve hayvancılık olsa bile ticaret ve küçük zanaat faaliyetlerinin de azımsanamayacağı söylenebilir.

1840 (H.1256) Temettüat sayımlarında Bolvadin'de (voyvoda toprakları dahil) toplam ekili 48504,95 dönüm tarla gözükmektedir. Ekimi yapılmamış 23180,95 dönüm tarla bulunmaktadır. Bu da Osmanlı İmparatorluğu'nda her ne kadar tarımın önemli bir iktisadi faaliyet olsa da ekilmeyen arazilerin de bulunduğu sonucunu göstermektedir. Gelecek araştırmacılar Osmanlı İmparatorluğu'nda XIX. yüzyılda ekilmeyen arazilerin çokluğunu araştırmalıdır ki literatürde bu yöndeki boşluk böylece doldurulabilir.

Bolvadin'de hayvancılığın da gelişmiş olması dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nda hayvancılığın ekonomide önemli yer tuttuğu sonucunu

doğrulmaktadır. Bolvadin’de köyler ile toplamda 2.397 büyükbaş, 16.877 küçükbaş, 2.078 koşum, 1.937 binek, 447 adet de diğer Ticari hayvan türleri bulunmaktadır. Bunların o günkü kıymetlerinin toplam 1.628.605 kuruştur. Bolvadin’de toplamda 32 çeşit ticari hayvan bulunmaktadır. Bolvadin merkez mahalle ve köylerinde hayvanların değerlerinin değiştiği gözükmektedir. Karasığır öküzü 203,28-366,53 kuruş, camus düvesi 125,24-163,64 kuruş, sağman koyun 26,47- 30,98 kuruş, deve 746-863,64 kuruş, koç 25-40 kuruş aralığında gözükmektedir.

Bolvadin merkez mahallelerinin servetleri incelendiğinde nüfusu kalabalık olan mahallelerin servetlerinin daha yüksek olduğu ancak toplam servetlerin hane halklarına oranlandığında ise mahalleler arası farkın çok olmadığı görülmüştür. Bu da Osmanlı İmparatorluğu’nda XIX. Yüzyılda gelir dağılımında adaletin sağlandığı sonucuna bizi ulaştırmaktadır.

Bununla beraber çalışmamız Bolvadin ilçesi temettüat defterleri ile sınırlıdır. Bolvadin ilçesi; demografik, kültürel ve ekonomik açıdan geleneksel Osmanlı İmparatorluğu kazalarını temsil kabiliyetine haiz olsa da sonuçta çalışmanın bir sınırı mevcuttur. Dönem itibariyle Bolvadin merkez ve köylerinde gayrimüslim nüfusu bulunmamaktadır. Dolayısıyla gayrimüslim nüfusun bulunduğu yerdeki temettüat defterlerinin veya ekonomik yapının incelenmesi farklı sonuçları karşımıza çıkarabilecektir.

Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Ithenticate
Etik Bildirim	itobiad@itobiad.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited
Plagiarism Checks	Yes - Ithenticate
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	itobiad@itobiad.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

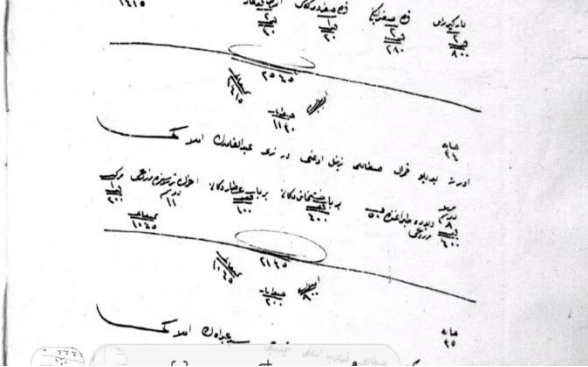
Kaynakça / References

- Behar, C. (2011). Osmanlı İmparatorluğunun ve Türkiye'nin Nüfusu 1500-1927, Tarihi İstatistikleri Dizisi Cilt: II, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, Ankara.
- Bayar, M. (2004). Bolvadin Tarihi (Kurumları, Yöneticileri, Yetiştirdiği Kişiler), Doğuş & Bilge Yayınevi, İstanbul.
- Çakır, C. (2001). 19.Yüzyılda bir Anadolu Şehri Niksar Ekonomi ve Sosyal Yapı, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Eldem, V. (1994). Osmanlı İmparatorluğu İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara.
- Falay, N. (1989) Maliye Tarihi, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- İnalçık H. (2000). Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi-I, 1300-1600, (çev. Halil Berktaş), Eren Yayınları, İstanbul.
- Karal, E.Z. (2010). Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831, İkinci Baskı, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, Ankara.
- Kütükoğlu, M. (1995). Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri, *Belleten*, Cilt: 50, Sayı: 225, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara.
- Maliye Nezareti, Temettüat Defterleri Kataloğu, No: 15115-17541 Cilt:IX (Osmanlıca Metin), Bolvadin Temettüat Defteri
- Öztürk, S. (2003). Türkiye'de Temettuat Çalışmaları. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, (1), 287-304.
- Pakalın, M.Z. (1993). Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Cilt: III, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1993.
- Serin, M. (1998). Osmanlı Arşivi'nde Bulunan Temettuat Defterleri. Başbakanlık I. Millî Arşiv Şurası, 20- 21 Nisan, 717- 728, 1998, Ankara.
- Yükçü, S., Fidancı, A. G. N., Soysal, U. U. (2014). Osmanlı Devleti'nde Temettuat Defterleri'nin Önemi ve Vergisel Açından Değerlendirilmesi: Tire Kazası Örneği, *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (7), ss.170-199

Ekler

Ek 1

Zeyneloğlu Abdülkadir, Hisar Mahallesi 34. Hane

Ek 2

Nefs-i Bolvadin Mahallesi Temettuat

